

Richtlijnen milieueffectrapport Hemelrijkse Waard

Auteur

R.L.J.M.Klerks

Datum

19 december 2006

Voorwoord

Rijkswaterstaat Limburg (initiatiefnemer) is voornemens om de Hemelrijkse Waard, een uiterwaard langs de Maas, gelegen in de Gemeente Lith opnieuw in te richten. De huidige intensieve landbouw zal plaats maken voor water, natuur en extensieve recreatie. Het project is aangewezen als een NURG-project (Nadere Uitwerking RivierenGebied). NURG heeft tot doel de bescherming tegen hoog water te verbeteren en nieuwe natuur te ontwikkelen in de uiterwaarden.

Naar verwachting zal er over een oppervlakte van meer dan 100 ha grond worden afgegraven, waardoor voor het herinrichten van de Hemelrijkse Waard een milieuraapport (MER) moet worden opgesteld. De m.e.r.-procedure is gekoppeld aan de verlening van een vergunning op basis van de Ontgrondingenwet. Gedeputeerde Staten van provincie Noord-Brabant zijn het bevoegd gezag voor de Ontgrondingenvergunning.

De m.e.r.-procedure ging van start met de kennisgeving van de startnotitie in de Staatscourant, d.d. 3 juli 2006. De startnotitie heeft van 3 juli tot en met 31 augustus 2006 ter inzage gelegen waarbij eenieder de gelegenheid heeft gekregen om zienswijzen in te brengen. De provincie Noord-Brabant heeft op 16 augustus 2006 een informatie- en inspraakavond georganiseerd.

De Commissie voor de m.e.r. en andere adviseurs zijn in de gelegenheid gesteld om advies uit te brengen over de richtlijnen voor het milieueffectrapport (MER). Deze adviezen zijn betrokken bij het opstellen van deze richtlijnen.

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant hebben de Richtlijnen en de inspraaknota als onderdeel hiervan op 19 december 2006 vastgesteld. Het advies van de Commissie is integraal in de richtlijnen overgenomen. De inspraaknota is als bijlage bij deze richtlijnen gevoegd. Daarin is aangegeven hoe in deze richtlijnen met de binnengekomen adviezen en opmerkingen rekening is gehouden.

Inhoud

1	Hoofdpunten van de richtlijnen	4
2	Achtergrond en besluitvorming	5
2.1	Doelstelling en beleidskader	5
3	Ontgrondingswerkzaamheden	7
4	Alternatieven	8
4.1	Referentie	8
4.2	Alternatieven	8
4.3	Peildynamiek	8
4.4	Meest milieuvriendelijk alternatief	8
5	Milieuaspecten: huidige situatie	10
5.1	Bodem	10
5.2	Water	10
5.3	Natuur	10
5.4	Landschap, cultuurhistorie en archeologie	10
6	Milieuaspecten: tijdens de realisatiefase	11
6.1	Algemeen	11
6.2	Bodem en Water	11
6.3	Geluid	11
6.4	Luchtkwaliteit	12
6.5	Veiligheid en scheepvaart	12
7	Milieuaspecten: na realisatie	13
7.1	Bodem	13
7.2	Water	13
7.3	Natuur	13
7.4	Landschap, cultuurhistorie en archeologie	14
8	Presentatie	15

Richtlijnen milieueffectrapport Hemelrijkse Waard

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant hebben:

- gelet op de Wet Milieubeheer (hoofdstuk 7);
- gelet op de Startnotitie m.e.r. Hemelrijkse Waard van juni 2006;
- gelet op de binnengekomen inspraakreacties op de Startnotitie m.e.r. Hemelrijkse Waard;
- gelet op het verslag van de hoorzitting gehouden op 16 augustus 2006;
- gelet op het advies van de Commissie voor de Milieueffectrapportage d.d. 27 september 2006;
- gelet op de nota van inspraak;

op 19 december 2006, in aanvulling op de Startnotitie, de navolgende Richtlijnen voor het milieueffectrapport Hemelrijkse Waard vastgesteld:

1 Hoofdpunten van de richtlijnen

Gedeputeerde Staten beschouwen de volgende punten als essentiële informatie in het MER. Dat wil zeggen dat het MER onvoldoende basis biedt voor het meewegen van het milieubelang in de besluitvorming, als de volgende informatie ontbreekt:

- een overzicht van de voor dit deel van het Maasdal karakteristieke habitats & soorten;
- de omvang van de ontgrondingwerkzaamheden en de wijze van afvoer en/of verwerking van de grond;
- helder geformuleerde doelstellingen en inzicht in de wijze waarop de inrichtingsalternatieven zijn ontwikkeld aan de hand van deze doelstellingen;
- een duidelijke omschrijving van de voor natuur gewenste inrichtingsmaatregelen (maaiveldverlagingen, peilfluctuaties, bodem- en waterkwaliteit);
- de milieueffecten tijdens en na de realisatieperiode;

De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling vormen van de inhoud van het MER.

2 Achtergrond en besluitvorming

2.1 Doelstelling en beleidskader

Veiligheidsdoelstelling

Geef in het MER een onderbouwing van de doelstelling om de waterstand met minimaal 4 cm te verlagen en toon aan in hoeverre deze doelstelling bereikt wordt bij de verschillende alternatieven. Geef daarbij aan met welke maximale afvoer op welke termijn rekening gehouden wordt.

Ontgronding

In de startnotitie staat vermeld dat de opbrengst van klei wordt gebruikt voor natuurontwikkeling. Door de initiatiefnemer is aangegeven dat er winbaar industriezand in het plangebied aanwezig is. Geef in het MER aan of hieruit doelstellingen voortvloeien met betrekking tot de opbrengsten en de daarvoor benodigde minimale hoeveelheid te ontgraven grond. Beschrijf de mate waarin de alternatievenontwikkeling wordt beïnvloed door een eventuele minimale grondopbrengst. Geef aan of er - indien er sprake is van grondstofwinning - een tekort aan grond in het plangebied kan ontstaan. Geef in dat geval aan of aanvoer van grond van elders nodig is.

Natuurdoelstelling

In verschillende documenten zijn natuurdoelstellingen geformuleerd voor de Hemelrijkse Waard (zoals Visie Fort Sint Andries en Natuurgebiedplan Westelijke Maasvallei). Ook is het plangebied in het streekplan Noord-Brabant 2002 grotendeels aangewezen als Groene Hoofdstructuur (GHS). De verschillende beleidsdocumenten vertonen (deels) inconsistenties bij het toekennen van natuurdoelen. Ga na welke elementen nog steeds actueel zijn. Ontwikkel de alternatieven vanuit één realistische visie voor de gewenste natuurontwikkeling en verwoord deze in het MER.

In de startnotitie staat aangegeven dat er op basis van de abiotische omstandigheden onder "open water", "laagbegroeid land" en "hoogbegroeid land" in het totaal 12 verschillende natuurdoeltypen kunnen worden gerealiseerd. Onderbouw deze bewering door aan te geven wat de abiotische omstandigheden zijn en geef hierbij aan hoe groot de potenties zijn voor het ontwikkelen van de verschillende natuurdoeltypen. Ga in op de representativiteit van de verschillende natuurdoeltypen voor het gebied. Definieer aan de hand van potenties – zoals de mogelijkheid om oobos te ontwikkelen - en representativiteit heldere natuurdoelstellingen voor de Hemelrijkse Waard. Ga in het MER in op de duurzaamheid van de gestelde doelen. Geef hierbij aan in welke mate de beoogde natuur ook in de toekomstige situatie (bij veel hogere afvoeren) in stand blijft. Betrek hierbij tevens het toekomstige beheer van de Hemelrijkse Waard.

Recreatie

De ecologische hoofdstructuur (EHS) is in het Streekplan 2002 *Brabant in Balans* vertaald in de Groene Hoofdstructuur (GHS). Het plangebied is aangewezen als GHS-

natuurparel. In natuurparels moet worden gezorgd voor maximale rust en ruimte voor de ontwikkeling van natuur- en landschapswaarden (zie pag. 100 van het streekplan). Tegelijkertijd is extensieve dagrecreatie niet uitgesloten. De Visie Fort Sint Andries gaat ervan uit dat nieuwe natuurgebieden open worden gesteld voor het publiek en dat ze waar mogelijk ook buiten de paden toegankelijk worden. Ook het bestemmingsplan maakt extensieve recreatie mogelijk. Ga in het MER in op de recreatiemogelijkheden in het plangebied en geef aan hoe dit zich verhoudt tot de natuurdoelstellingen.

Actief Bodembeheer

In de startnotitie is geen aandacht besteed aan het beleid rondom grootschalig grondverzet. Voor de uiterwaarden langs de grote rivieren is de beleidsnotitie Actief Bodembeheer van toepassing, die in gaat op de wenselijkheid en mogelijkheden van (her)gebruik van diffuus verontreinigde uiterwaardengrond in het riviersysteem. Ga hier in het MER op in.

3 Ontgrondingswerkzaamheden

In de startnotitie wordt voornamelijk aandacht besteed aan de situatie na realisatie. In het MER moet echter ook aandacht worden besteed aan de ontgrondingswerkzaamheden in de realisatieperiode en de daarmee samenhangende milieueffecten.

Beschrijf in het MER, waar mogelijk voorzien van een duidelijke kaart:

- de hoeveelheid grond die afgevoerd gaat worden en het oppervlak dat afgegraven wordt;
- diepte van de ontgrondingsplassen en de hellingshoeken van de taluds;
- de verschillende opties voor het materieel dat ingezet kan worden voor de winning van grond;
- de verschillende mogelijkheden voor de wijze waarop fracties worden gescheiden en de bestemming van de verschillende fracties;
- de mogelijke locaties voor tijdelijke opslag;
- de mogelijke wijzen van afvoer van de verschillende fracties (per as of schip);
- de intensiteit van de afvoer, mede in relatie tot de bestaande intensiteit van het weg- en scheepvaartverkeer. Hanteer hierbij worst-case-scenario's;
- de situering van de eventuele wegen voor de afvoer per as;
- de situering van eventuele scheepsinvaart en laadfaciliteiten.

4 Alternatieven

4.1 Referentie

De Commissie adviseert om wat betreft de inrichting van het terrein, de huidige situatie aan te houden als referentiesituatie. Normaal gesproken moet vastgesteld beleid tot de autonome ontwikkeling worden gerekend en meegenomen worden in de referentiesituatie. Gezien het feit dat het voornemen gericht is op het uitvoeren van het beleid m.b.t. tot natuurontwikkeling, adviseert de Commissie om alleen de huidige situatie als referentie te hanteren.

4.2 Alternatieven

Beschrijf in het MER hoe de ontwikkelingsrichtingen uit de startnotitie tot stand zijn gekomen en welke milieuafwegingen een rol hebben gespeeld bij de trechtering in het voortraject¹. Geef bij de alternatieven in het MER aan in welke mate ze voldoen aan de natuur en recreatieve doelstelling en hoe ze aanhaken op de ontwikkelingsrichtingen uit de Startnotitie. Geef per alternatief aan in welke mate het behoud van bestaande morfologische en cultuurhistorische elementen uitgangspunt is. Geef ook per alternatief aan hoe deze de veerverbinding Alphen-Ooijen tijdens de uitvoerings- en realisatiefase beïnvloedt.

4.3 Peildynamiek

Het huidige, vaste stuwpeil heeft mogelijk negatieve invloed op optimale ecologische ontwikkeling en belemmert de ontwikkeling van rietmoeras. Riviernatuur wordt gekenmerkt door peildynamiek. Peildynamiek leidt tot cyclische successie, zorgt voor verjonging en daarmee tot het behoud van een breed scala aan pioniergemeenschappen. Onder de gegeven omstandigheden zijn zonder ingrijpende aanpassingen in het stuwcomplex en het stuwband de voor natuur optimale peilfluctuaties niet haalbaar. Toch biedt de huidige constructie mogelijkheden voor een gedempte peilfluctuatie, zonder ingrijpende aanpassingen in het stuwband.

De Commissie adviseert om in één variant of één alternatief gedempte peilfluctuaties als randvoorwaarde voor de inrichting mee te nemen en daarmee ook inzicht te verschaffen in de eventuele ecologische meerwaarde ten opzicht van een vast stuwpeil.

4.4 Meest milieuvriendelijk alternatief

Het mma moet zich enerzijds richten op het beperken van de milieubelasting tijdens de realisatiefase en anderzijds op een optimale natuurontwikkeling.

Zie inspraakreacties 2 en 7.

Voor de realisatiefase adviseert de Commissie om:

- de realisatieperiode te minimaliseren;
- de overlast voor omwonenden gedurende de nacht te beperken;
- de geluidsbelasting van de graafwerkzaamheden te minimaliseren;
- zo min mogelijk overlast door transportbewegingen te veroorzaken.

Voor de natuurontwikkeling adviseert de Commissie om:

- een goede keuze te maken van de natuurdoeltypen en de bijbehorende doelsoorten, afhankelijk van de potenties van het plangebied;
- te streven naar optimale peilfluctuatie.

5 Milieuaspecten: huidige situatie

5.1 Bodem

De bodem in de Hemelrijkse waard is als gevolg van overstromingen en decennia intensief agrarisch gebruik, belast met zware metalen en sterk eutroof. Dit kan de nodige beperkingen opleggen aan de ontwikkeling van de gewenste natuur. Geef op een kaart de huidige ligging, kwaliteit (klassen) en hoeveelheid bodemverontreinigingen weer.

5.2 Water

Ga in het MER in op het huidige peilbeheer/regime op de stuw Lith met het oog op de bestaande rivierdynamiek ter hoogte van de Hemelrijkse Waard. Maak inzichtelijk welke hydraulische randvoorwaarden de waterkrachtcentrale oplegt aan dit project. Geef tevens aan welke mogelijkheden de stuw biedt voor peilfluctuaties in de Hemelrijkse Waard. Beschrijf de (grond)waterkwaliteit in het plangebied.

5.3 Natuur

De startnotitie en het document "Verkenning Hemelrijkse waard" (sept 2004) schetsen gezamenlijk een goed beeld van de huidige natuurwaarden in het gebied. Maak in aanvulling een globale inschatting van de duurzaamheid van (nog) bestaande populaties van bijzondere soorten bij ongewijzigd grondgebruik (autonome ontwikkeling).

5.4 Landschap, cultuurhistorie en archeologie

Geef een overzicht van de aardkundige, eventuele archeologische en historisch-geografische elementen in het plangebied en de daaraan verbonden waardering². Stel op basis van grondboringen een gedetailleerde archeologische voorspellingenkaart op met verwachtingen t.a.v. archeologische nederzettingen en off-site fenomenen. Betrek daarbij ook de onmiddellijke omgeving, met name de afgesneden meanderbocht die het plangebied in het westen begrenst. Deze is 'beelddrager' van de grootschalige Maaswerken uit de jaren '20 en '30 van de 20e eeuw en als zodanig een cultuurhistorisch element, evenals de huidige Maasloop en de daarlangs aanwezige 'bakenbomen'.

Zie inspraakreactie 3

6 Milieuaspecten: tijdens de realisatiefase

6.1 Algemeen

Schenk in het MER aandacht aan cumulatie van milieueffecten en houd hierbij rekening met het feit dat de winning van zand en klei in de Hemelrijkse Waard en Over de Maas tegelijkertijd plaats vindt³.

6.2 Bodem en Water

Geef aan welke mogelijkheden er zijn voor het omgaan met de verontreinigingen van de bodem (laten liggen, verwerken binnen het plangebied, afvoeren, etc.). Beschrijf de consequenties en voor- en nadelen van deze mogelijkheden. Ga (mede) op basis van de samenstelling en kwaliteit van de af te graven grond na wat voor dit voornemen de beste optie is voor het omgaan met de verontreinigde grond. Beschrijf concreet (en kwantitatief middels een grondbalans en kaart) de herkomst, kwaliteit (per klasse) en bestemming van vrijkomende of aangevoerde grond⁴ en toets dit aan vigerende wet- en regelgeving. Ga hierbij tevens in op de fasering van de graafwerkzaamheden en de gewenste afwerking in het gebied ten behoeve van de na te streven natuurdoelen (positie van te graven geulen, mate van maaiveldverlaging, taludhelling, etc.).

Geef de gemiddelde en maximale diepte van de uit te graven plassen weer, hun ligging op de waard en de ter plaatse aanwezige opbouw van de ondergrond (bijv. zandbanen). Dit met het oog op het benutten van rivierkwel voor een meer gedifferentieerde ecologische ontwikkeling (kwelnatuur) maar ook ten aanzien van toekomstige dijkkwel en de mogelijke consequenties voor het grondgebruik in de aangrenzende polder. Ga in op vertroebeling van de Maasgeul en dispersie van verontreinigingen tijdens de klei- en zandwinning.

6.3 Geluid

Geef in het MER de geluidmissieniveaus (zowel equivalente als maximale geluidsniveaus) weer op relevante posities ten gevolge van het winnen van zand. Geef daarbij tevens aan wat de duur van de activiteiten is. Geef aan welke mitigerende maatregelen er getroffen worden indien er sprake is van overschrijding van grenswaarden;

Geef het aantal geluidsbelaste woningen weer. Daartoe is het zinvol ter vergelijking van alternatieven om geluidscontouren (equivalent) vanaf 40 dB(A) in stappen van 5 dB weer te geven.

Bij de toepassing van verwerkingsinstallaties zal ook de laagfrequente geluidemissie ten gevolge van (ontwaterings-)zeven een rol van betekenis kunnen spelen. Geef in dat geval

---

³Zie inspraakreactie 5

⁴Indien – als gevolg van zandwinning - aanvulling met grond van elders noodzakelijk is.

aan wat de te verwachten laagfrequente geluidsniveaus zijn in de woonomgeving en welke maatregelen getroffen kunnen worden.

6.4 Luchtkwaliteit

Toon in het MER aan dat aan de eisen uit het Besluit Luchtkwaliteit 2005 wordt voldaan.

6.5 Veiligheid en scheepvaart

Beschrijf in het MER:

- de consequenties van de zand- en kleiwinning voor de stabiliteit van de primaire waterkering, de waterkrachtcentrale en voor de stuw bij Lith;
- de gevolgen voor de nautische veiligheid in relatie tot de in- en uitvaart van schepen gebruikt voor de afvoer van producten;
- de gevolgen van de afvoer van producten per schip voor het scheepvaartverkeer op de Maas speciaal met het oog op de nabijheid van het sluisencomplex, de veerpont en de jachthaven in Lith⁵.

Zie inspraakreactie 6

7 Milieuaspecten: na realisatie

7.1 Bodem

Neem een kaart in het MER op, waarop staat aangegeven waar na realisatie van het voornemen verontreinigde grond in het plangebied aanwezig zal zijn. Ga in op de omvang van de depots /omputlocaties. Beschrijf de risico's die verbonden zijn aan de resterende verontreiniging en geef aan hoe de risico's ingeperkt kunnen worden. Toon aan of en in hoeverre er in het geval van bergingslocaties sprake is van verspreiding van verontreinigingen in het grondwater. Dit kan betekenen dat een modellering noodzakelijk is.

Geef aan met welke herverontreinigingsniveaus door vervuild maaswater rekening wordt gehouden.

7.2 Water

Gezien het feit dat waterkwaliteit een belangrijke factor kan zijn voor de realisatie van bepaalde natuurdoelen, moet in het MER aandacht geschonken worden aan de haalbaarheid van de beoogde waterkwaliteit. Indien bijvoorbeeld aangestuurd wordt op het ontstaan van rivierkwelstromen kan dat betekenen dat grondwatermodelberekeningen (stroombanen) nodig zijn.

Geef aan welke effecten optreden op de binnendijkse waterhuishouding, in elk geval binnendijkse vernatting en/of verdroging (kwantitatief: kwel en grondwaterstand, kwalitatief: effecten op landbouwproductie) en welke mitigerende maatregelen mogelijk zijn. Bij gelijkblijvend waterpeil kan er door doorgraving van kleilagen / nevengeulen een toename van de kwel optreden bij laag- en hoogwater. Ook dit vergt waarschijnlijk de inzet van een grondwatermodel.

7.3 Natuur

Het is gewenst om de beoogde natuurdoelen nader te onderbouwen waar het gaat om hun potenties en representativiteit binnen dit deel van het Maasstroomgebied, maar ook in relatie tot de geldende rivierverruimingsdoelstelling. Uit het MER moet naar voren komen waarom de Hemelrijkse Waard geschikt is om bepaalde natuurdoelen te realiseren. Daarbij wordt ook gevraagd in te gaan op de mogelijkheden voor het lokaal benutten van rivierkwel bij een meer ecologisch gedifferentieerde ontwikkeling. Geef aan hoe, waar in het plangebied en in welke mate rivierkwel een bijdrage kan leveren aan de vergroting van de ecologische diversiteit van de beoogde natuurontwikkeling en welke maatregelen noodzakelijk zijn om dit proces daarvoor maximaal te benutten.

Schenk in het MER aandacht aan het beheer van de natuur⁶. Geef aan hoe de natuur wordt beheerd en op welke wijze daar bij het ontwikkelen van de alternatieven op in is gespeeld.

7.4 Landschap, cultuurhistorie en archeologie

Ga bij de effectbeschrijving in op de vraag in hoeverre het voornemen een aantasting van de aangetroffen waardevolle elementen inhoudt of juist een versterking (bv. als het plan het aanwezige reliëf benut). Meer algemeen geldt dat in de effectbeschrijving landschap en cultuurhistorie er duidelijk onderscheid gemaakt moet worden tussen bestaande en potentiële nieuwe waarden. Bij de deelaspecten cultuurhistorie, archeologie en bestaand landschap (zie startnotitie par. 6.3.4) gaat het om bestaande waarden en de effecten daarop. Bij de deelaspecten ruimtelijke samenhang en morfologie moeten ook de effecten van het ontstaan van nieuwe waarden aan de orde komen.

Geef bij de toetsing van de alternatieven tevens aan in hoeverre de openheid van het landschap wordt gehandhaafd⁷.

---

zie inspraakreacties 2 en 7.
zie inspraakreacties inspraakavond

8 Presentatie

Ten behoeve van communicatie naar omwonenden en andere belanghebbenden raadt de Commissie aan om in het MER met behulp van duidelijk kaartbeeld en compositietekeningen/fotomontages de situatie in het plangebied te schetsen in verschillende jaren tijdens de realisatie (bijvoorbeeld na 1 jaar, 5 jaar, etc.)

Visualiseer in het MER tevens het eindbeeld dat ontstaat op twee of drie relevante momenten na oplevering. Ga daarbij in op hoogteligging, typen en stadium van natuurontwikkeling, toekomstige (cyclische) natuurbeheer en eventuele recreatieve ontsluiting.

Lijst van inspraakreacties en adviezen

nr.	datum	persoon of instantie	plaats
	20060717	De Landinrichtingscommissie Fort Sint Andries	Arnhem
	20060827	ZLTO Afdeling Lith	Lithoijen
	20060825	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek	Amersfoort
	20060830	Waterschap Aa en Maas	Den Bosch
	20060829	Gemeente Maas en Waal	Beneden-Leeuwen
	20060825	Watersportvereniging de Maaskant	Lith
	20060820	G.A. Geffen namens aanwonenden Lithojensedijk	Lithoijen
	20060816	Verslag informatieavond	Lith

Inspraaknota startnotitie MER Hemelrijkse Waard

Op 8 juni 2006 hebben wij de startnotitie MER Hemelrijkse Waard ontvangen. Vanaf dat moment is de m.e.r. procedure formeel gestart.

De startnotitie is op 3 juli 2006 gepubliceerd in verschillende regionale dag en weekbladen. Deze heeft van 3 juli tot en met 31 augustus 2006 ter visie gelegen waarbij er tijdens de informatie – en inspraakavond op 16 augustus ook gelegenheid was om mondeling in te spreken. Gedurende de ter visie leggingstermijn zijn in totaal 8 zienswijzen binnengekomen.

Zienswijze 1: (mondeling en schriftelijk)

ZLTO

- a. In de startnotitie zijn de sociaal-economische aspecten onderbelicht, wat gezien wordt als omissie van formaat. Er wordt vanuit gegaan dat die aspecten nadrukkelijk in de uiteindelijke MER aan bod komen;
- b. Het is onbegrijpelijk dat van het voorwerk en de eensgezinde mening van de Litchenaren en deskundigen nauwelijks iets is terug te vinden in de startnotitie;
- c. In de verkenningfase is naar voren gekomen dat de bewoners van het gebied kiezen voor maximale veiligheid. De natuurontwikkeling moet ondergeschikt zijn aan het veiligheidsaspect;
- d. Er wordt geconstateerd dat de startnotitie geen aandacht geeft aan het beheer van het nieuw in te richten gebied. Bepaalde inrichtingsvormen worden beschouwd als niet te beheren met mogelijke consequenties voor veiligheid en landschap;
- e. Het feit dat tijdens het veldbezoek van de Commissie MER geen natuurwaarden werden aangetroffen wordt gezien als een misser. Het gebied is bekend vanwege aanwezigheid van weidevogels en wintergasten;
- f. De geplande natuurontwikkeling mag geen negatieve gevolgen hebben voor de omgeving. Nu al foerageren grote aantallen wintergasten in de polders, een verdere toename zou de draagkracht van de omgeving te boven gaan;
- g. Aangegeven wordt dat verschillende agrariërs nog eigendommen of pachtovereenkomsten hebben. Deze dienen in alle fasen van de herinrichting hun bedrijfsvoering zo goed mogelijk te kunnen uitoefenen. Schade dient voorkomen te worden en de gebruiksmogelijkheden dienen gewaarborgd te blijven;
- h. De ZLTO vraagt aandacht voor de hydrologische gevolgen van de ontgronding. Ook wordt verzocht om voor aanvang van de herinrichting van het gebied een monitoringssysteem op te zetten om negatieve gevolgen te voorkomen dan wel te herstellen;
- i. De ZLTO vraagt om een objectieve beoordeling van de inrichtingsvarianten waarbij alle bijdragen op hun waarde worden beoordeeld.

Reactie

- ad a. Sociaal-economische gevolgen worden niet beschouwd als milieueffect, richtlijnen worden hiervoor niet opgenomen;
- ad b. Met de richtlijnen is hierin voorzien. Zie hoofdstuk Alternatieven (4.2);

- ad c. De richtlijnen kunnen geen prioritering voorschrijven. Prioriteringen zijn beleidsbeslissingen. De richtlijnen dienen zich te beperken tot de milieueffecten die onderzocht dienen te worden om tot een goede besluitvorming te kunnen komen;
- ad d. Met de richtlijnen is hierin voorzien. Zie hoofdstuk Doelstellingen en beleidskader (2.1) en Milieuaspecten na realisatie (7.3);
- ad e. Het veldbezoek dient om een beeld te krijgen van een bepaald gebied. Gerealiseerd wordt dat een dergelijk bezoek vrijwel nooit volledig en representatief zal zijn. De uiteindelijke MER zal voor de relevante aspecten hierin dienen te voorzien. De rapportage zal ook ter visie gelegd worden met het doel deze te beoordelen op de criteria goed en volledig;
- ad f. Met de richtlijnen is voorzien in het bepalen van de effecten. Zie hoofdstuk Milieuaspecten huidige situatie (5.3) en Milieuaspecten na realisatie (7.3). In welke mate de effecten van de voorkeursvariant al of niet aanvaardbaar zullen zijn wordt in de besluitvormingsfase bepaald (met inspraak- en beroepsmogelijkheden overeenkomstig de Algemene wet bestuursrecht);
- ad g. In welke mate gebruiksmogelijkheden gewaarborgd blijven is afhankelijk van de eigendom verwerving, voortzetting van pachtcontracten, afspraken tussen grondeigenaren en de huidige grondgebruikers en besluitvorming op basis van de milieueffectrapportage. De uitvoering van projecten zal veelal gepaard gaan met enige hinder. In welke mate deze aanvaardbaar wordt geacht of gereguleerd dienen te worden is een besluitvormingsaspect (met inspraak- en beroepsmogelijkheden);
- ad h. De MER dient de milieueffecten van zowel de realisatie- als inrichtingsfase in beeld te brengen. De richtlijnen van hoofdstuk 6 Milieuaspecten tijdens realisatiefase en hoofdstuk 7 Milieuaspecten na realisatie voorzien hierin.
De huidige hydrologische situatie en de effecten hierop door de herinrichting zullen in beeld gebracht dienen te worden. (zie hoofdstuk 5.2 Milieuaspecten huidige situatie, onderdeel water en hoofdstuk 6 Milieuaspecten na realisatie, onderdeel water.
Of een monitoringssysteem noodzakelijk is, zal in de besluitvormingsfase beoordeeld worden op basis van de verwachte effecten;
- ad i. De gevolgde m.e.r.-procedure is een goede manier om de effecten en daarmee de positieve en negatieve effecten van alle onderzochte inrichtingsvarianten in beeld te brengen. Het bevoegd gezag (Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant) staat voor een objectieve beoordeling en zal alle belangen afwegen. Hierin zijn ook verschillende inspraak en beroepsmogelijkheden in opgenomen. In deze fase staat er dus nog niets vast.

Zienswijze 2: (mondeling en schriftelijk)

Dhr. Van Geffen, namens de aanwonenden Lithoijense dijk.

- a. De heer Van Geffen geeft aan dat de huidige, open inrichting zijn voorkeur heeft;
- b. Hij geeft aan dat de aanwonenden hebben deelgenomen aan een werksessie van Rijkswaterstaat. Hierbij is de indruk gewekt dat er overeenstemming was over de

inrichtingsvariant te weten de variant 'Laagdynamisch'. Deze variant wordt nu gemist in de startnotitie;

- c. Bij de te kiezen inrichtingsvariant vinden de bewoners het heel belangrijk dat bij de uitwerking van de herinrichting van de Hemelrijkse Waard de begroeiing laag blijft en het gebied open. Dit hebben zij ook al bepleit en aangegeven in de verkenningfase;
- d. Bij de te kiezen inrichtingsvariant wordt aandacht gevraagd voor het beheer en het onderhoud hiervan.

Reactie

- ad a. De huidige situatie is de situatie waartegen de inrichtingsvarianten voor wat betreft de milieueffecten worden beschreven. De huidige situatie, ook wel referentiesituatie of nul-alternatief genoemd, dient standaard in beeld gebracht te worden. Het MER dient de (milieu)effecten van de inrichtingsvarianten objectief in beeld te brengen.
- ad b. Met de richtlijnen is hierin voorzien. Zie hoofdstuk Alternatieven (4.2);
- ad c. Met de referentiesituatie (huidige situatie) en variant 4 'Veel laagbegroeid land en open water' wordt hierin voorzien;
- ad d. Met de richtlijnen is hierin voorzien. Zie hoofdstuk Doelstellingen en beleidskader (2.1) en Milieuaspecten na realisatie (7.3).

Zienswijze 3: (mondeling)

Mevrouw Van Donzel, omwonende van de Hemelrijkse Waard.

- a. Zij sluit zich aan bij de standpunten van de twee vorige insprekers en benadrukt dat ook zij het uitzicht en de openheid van het gebied gehandhaafd wil zien. Zij is geen voorstander van hoge beplanting en wil graag die openheid en lage begroeiing in het MER zien uitgewerkt;
- b. Ten tweede pleit zij ervoor dat het onderhoud en beheer van het gebied goed geregeld wordt en wil zij in het MER zien uitgewerkt wat dit betekent voor de verschillende varianten;
- c. Daarnaast pleit zij voor een beperkte toegankelijk van het gebied, bijvoorbeeld alleen voor wandelaars en fietsers. Ook dit punt wil zij graag in het MER zien uitgewerkt.

Reactie

- ad a. Zie alle reacties eerder;
- ad b. Met de richtlijnen is hierin voorzien. Zie hoofdstuk Doelstellingen en beleidskader (2.1) en Milieuaspecten na realisatie (7.3);
- ad c. In de startnotitie staat aangegeven dat slechts extensieve vormen van recreatie beoogd zijn, overeenkomstig bestemmingsplan. Aan de wens wordt dus door de initiatiefnemer al tegemoet gekomen. In het MER zal dit verder worden uitgewerkt.

Zienswijze 4: (schriftelijk)

Dienst Landelijk Gebied, kantoor Gelderland

- a. De landinrichtingscommissie Fort Sint Andries is zeer content met de start van de procedure om te komen tot een inrichting van deze uiterwaard in het kader van het Strategisch Groenproject Fort Sint Andries als onderdeel van de landelijke Ecologische Hoofdstructuur. De commissie stemt van harte in met de Startnotitie.

Reactie

- ad a. Wij nemen de opmerking ter kennisgeving aan.

Zienswijze 5: (schriftelijk)

Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB)

- a. Het rijksbeleid ten aanzien van cultuurhistorie in brede zin (implementatie Verdrag van Malta) wordt door de ROB als referentiekader aangehaald.
De ROB geeft aan dat de startnotitie uitgaat van de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW). De IKAW geeft aan dat in het gebied de kans op het aantreffen van archeologische vondsten laag is. Dit wil volgens de ROB niet zeggen dat een dergelijk gebied, archeologisch gezien, leeg is. Bepaalde vormen van archeologische vondsten zoals tempels, kastelen depotvondsten of infrastructurele zaken kunnen, mogelijk zelfs juist, in de gebieden met een lage trefkans liggen. Daarnaast zegt de IKAW alleen iets over de bovenste 120 centimeter van de bodem. Voor diepere ingrepen, zoals in de Hemelrijkse Waard voorzien, voldoet de IKAW niet. Om deze reden verzoekt de ROB om een bureaustudie te laten uitvoeren.

Reactie

- ad a. Met de richtlijnen is hierin voorzien. Zie hoofdstuk Milieuaspecten huidige situatie (6.4).

Zienswijze 6: (schriftelijk)

Gemeente West Maas en Waal

- a. De gemeente West Maas en Waal geeft aan dat het projectgebied grenst aan haar grondgebied. Geconstateerd wordt dat effecten een uitstraling hebben naar de gemeente West Maas en Waal. Een goede opzet en uitvoering van het project wordt daarom van belang geacht;
- b. Het grotere waterbergingsvermogen van de Hemelrijkse Waard na uitvoering leidt tot een vergrote afvoer van water benedenstrooms. Het MER dient zich uit te strekken over de effecten van deze piek die tijdens en na de werkzaamheden ontstaat;
- c. De gemeente vraagt ook aandacht voor de hydrologische en waterstaatkundige effecten van de samenloop van de werkzaamheden in de Hemelrijkse Waard en de zandwinning 'Over de Maas' op het traject Alphen - Fort St. Andries;

- d. Het MER onderzoek dient zich volgens de gemeente ook uit te strekken tot de cumulatieve effecten en onderlinge beïnvloeding van de werkzaamheden in de Hemelrijkse Waard en het project Over de Maas;
- e. Als randvoorwaarde wordt aangegeven de instandhouding en onbelemmerde werking van de veerverbinding Alphen-Oijen tijdens de uitvoering van het project;
- f. Gevraagd wordt de overlast tijdens de realisatiefase in onderdelen uit te splitsen en expliciet als zodanig ook te rapporteren.

Reactie

- ad a. Het belang van een goede opzet en uitvoering van het project wordt nadrukkelijk onderschreven. Uitstralingseffecten van het project zullen in het MER in beeld gebracht worden;
- ad b. Met de richtlijnen is hierin voorzien. Zie hoofdstuk Achtergrond en besluitvorming (2.1) en hoofdstuk Milieuaspecten tijdens de realisatiefase (6.1 en 6.5);
- ad c. Met de richtlijnen is hierin voorzien. Zie hoofdstuk Milieuaspecten tijdens de realisatiefase (6.1 en 6.5) en hoofdstuk Milieuaspecten na realisatie (7.2);
- ad d. Met de richtlijnen is hierin voorzien. Zie hoofdstuk Milieuaspecten tijdens de realisatiefase (6.1);
- ad e. De initiatiefnemer heeft tijdens de informatieavond aangegeven dat het al dan niet sluiten van de veerverbinding Alphen-Oijen niet ter discussie staat en ook valt buiten het project. Om dit zeker te stellen worden in de Richtlijnen expliciet de effecten op de veerverbinding gevraagd, zie hoofdstuk Alternatieven (4.2); Of eventuele effecten op de veerverbinding aanvaardbaar zijn is een besluitvormingsaspect;
- ad f. In de richtlijnen worden van verschillende aspecten de effecten gevraagd. Als zodanig zullen deze ook gerapporteerd dienen te worden omdat anders de effecten niet beoordeeld kunnen worden bij de besluitvorming hierover. Het MER wordt bij het indienen beoordeeld op de aspecten 'goed en volledig'. Als de effecten niet afzonderlijk beoordeeld kunnen worden wordt niet voldaan aan het criterium 'goed'.
Hiervoor behoeven geen richtlijnen opgenomen te worden.

Zienswijze 7: (schriftelijk)

Waterschap Aa en Maas

- a. Het Waterschap Aa en Maas geeft aan dat de Rioolwaterzuivering Oijen (RWZI) grenst aan het projectgebied. Zij overwegen nader onderzoek naar de optie om het effluent van de RWZI direct op de Maas te lozen en vinden het belangrijk als het plan voor de Hemelrijkse Waard hiervoor ruimte biedt. Het waterschap adviseert daarom om in de richtlijnen op te nemen dat de te ontwikkelen alternatieven rekening houden met de mogelijkheid van een directe effluentlozing via een leiding door de Hemelrijkse Waard.

Reactie

- ad a. Om rekening te houden te houden met bepaalde ontwikkelingen dienen deze concreter te zijn dan nu aangegeven. Het plan wordt met een hoog onzekerheidsgehalte gepresenteerd en kan daarom niet gerekend worden tot de huidige situatie of autonome ontwikkelingen. Hiermee rekening houden zou de ontwikkeling van alternatieven onnodig kunnen beperken. Richtlijnen worden daarom hiervoor niet opgenomen.
Geadviseerd wordt om hierover in overleg te treden met de initiatiefnemer.

Zienswijze 8: (schriftelijk)

Watersportvereniging de Maaskant

- a. De watersportvereniging geeft aan dat de relatief veilige maasarm essentieel is voor de (jeugd)zeilers in kleine boten. Vermindering van bevaarbaar water zou de watersportvereniging in haar belang treffen;
- b. De watersportvereniging geeft ook aan dat een deel van de, voor publiek opengestelde, zonneweide valt binnen het projectgebied van de Hemelrijkse Waard;
- c. De watersportvereniging vraagt aandacht voor de hinder welke transport, zowel over water als land, kan hebben voor de verenigingsactiviteiten. Gevraagd wordt om deze transporten niet in het zomerseizoen en niet in weekends te laten plaatsvinden en vrachtverkeer de dijkweg langs de jachthaven te laten mijden;
- d. De watersportvereniging is van mening dat hoge bossen niet thuishoren in het rivierelandschap. De voorkeur gaat in beginsel dan ook uit naar de varianten 3 en 4.

Reactie

- ad a. De Maasarm als zodanig is geen onderdeel van het projectgebied. Voor wat betreft de veiligheidsaspecten wordt hierin voorzien in de richtlijnen, zie hoofdstuk Milieuaspecten tijdens de realisatiefase (7.5);
- ad b. Dit wordt ter kennisgeving aangenomen;
- ad c. De richtlijnen voorzien hierin, zie hoofdstuk Ontgrondingswerkzaamheden (4) en de Milieuaspecten tijdens de realisatie (7.5). Voor wat betreft het verzoek om regulering van de transporten, de richtlijnen geven aan welke milieueffecten onderzocht dienen te worden. Op basis hiervan vindt besluitvorming plaats welke naar gelang de effecten ook kunnen voorzien in regulering van de transporten;
- ad d. De richtlijnen voorzien hierin, zie hoofdstuk Achtergrond en besluitvorming, (3.1).

Informatie- en inspraakbijeenkomst

Startnotitie m.e.r.-procedure

Hemelrijkse Waard

16 augustus 2006 – 19.30 uur

Gemeentehuis in Lith

Opening en inleiding

De voorzitter, de heer Jos van der Wijst van de provincie Noord-Brabant, opent de informatie- en inspraakbijeenkomst over de startnotitie m.e.r.-procedure voor het project Hemelrijkse Waard en heet de aanwezigen van harte welkom. Hij geeft aan dat deze avond een initiatief is van de provincie Noord-Brabant in samenwerking met Rijkswaterstaat Limburg. Daarnaast wil hij de gemeente Lith bedanken voor het gastheerschap van de avond. Na een korte uitleg over het doel en verloop van de bijeenkomst volgt een uitleg over het hoe en waarom van de milieueffectrapportage in het algemeen en de startnotitie voor het initiatief van de herinrichting van de Hemelrijkse Waard in het bijzonder. Deze presentatie wordt verzorgd door de heer René Klerks, MER-coördinator van de directie Ecologie van de provincie Noord-Brabant. Vervolgens geeft de heer Folkert Post, Hoofdingenieur-Directeur van Rijkswaterstaat Limburg een algemene inleiding over het initiatief en wordt gevolgd door mevrouw Marjolijn Ransijn, projectleider Hemelrijkse Waard, werkzaam bij Rijkswaterstaat Limburg, met een toelichting op de plannen om de uiterwaard gelegen in de gemeente Lith opnieuw in te richten.

Waarom een m.e.r.-procedure en een startnotie?

Op grond van de Wet milieubeheer is het verplicht om voor ingrijpende nieuwe initiatieven voorafgaand eerst een milieueffectrapport (MER) op te stellen. Daartoe dient een formele m.e.r.-procedure te worden doorlopen. Doel van de m.e.r.-procedure is om het milieubelang een volwaardige plaats te geven in de besluitvorming over de desbetreffende activiteit(en) en het inzichtelijk maken van de mogelijk nadelige gevolgen voor het milieu. In het MER komt te staan welke milieueffecten als gevolg van de nieuw beoogde activiteit(en) zijn te verwachten, in dit geval de herinrichting van de Hemelrijkse Waard in de gemeente Lith en de ontgrondingswerkzaamheden die daarvoor nodig zijn. Er bestaat immers een m.e.r.-plicht bij een ontgroning van meer dan 100 hectare. In dit MER worden straks onder meer de effecten van het initiatief op veiligheid, natuur, landbouw, bodem, water, woon-, werk en leefomgeving, milieuhygiëne en financiën onderzocht. De verzamelde gegevens worden in het MER opgenomen. Ook geeft het MER aan welke realistische alternatieven er zijn voor het te nemen initiatief. Daarmee draagt de m.e.r.-procedure bij aan een verzakelijking van de discussie over het initiatief. Uiteindelijk is het milieueffectrapport een hulpmiddel bij het maken van de keuze voor de

definitieve vormgeving van het initiatief en het besluit door het bevoegd gezag om daarvoor al dan niet een ontgrondingenvergunning af te geven.

De startnotitie is de eerste stap in de m.e.r.-procedure en biedt op hoofdlijnen informatie over de aanleiding en het doel van het initiatief, de m.e.r.-procedure en het te nemen besluit. De notitie dient de lezer voldoende informatie te geven over het initiatief en de onderwerpen die in het MER onderzocht zullen worden.

Daarnaast wordt er tijdens de procedure ook advies gevraagd aan wettelijke adviseurs en is er een nadrukkelijke rol voor de onafhankelijke Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie- m.e.r.). Deze commissie is inmiddels ingesteld en heeft als belangrijkste taak de kwaliteit te bewaken van het MER-onderzoek. Zij beoordeelt onder meer de startnotitie en de ingekomen reacties op die startnotitie en geeft advies over de richtlijnen voor het MER. Met behulp van de startnotitie en het advies van de Commissie MER stelt het bevoegd gezag de richtlijnen op voor de inhoud van het milieueffectrapport.

Vanaf 3 juli tot en met 1 september heeft iedereen de gelegenheid om zijn of haar zienswijze m.b.t. de startnotitie kenbaar te maken. Dit kan schriftelijk, en op deze bijeenkomst ook mondeling en desgewenst ook mondeling na een daartoe met de provincie te maken afspraak. Alle inspraakreacties, ook het verslag van deze bijeenkomst, worden via de provincie voorgelegd aan de Commissie-m.e.r.. De Commissie geeft vervolgens haar advies over de richtlijnen aan het bevoegd gezag (Gedeputeerde Staten), die op haar beurt uiterlijk eind oktober 2006 de richtlijnen voor het op te stellen MER vaststelt. Deze richtlijnen bepalen in feite voor de initiatiefnemer wat de diepgang en reikwijdte van het onderzoek moet zijn. Vanaf dat moment kan de initiatiefnemer, in dit geval Rijkswaterstaat Limburg, het MER laten opstellen. Hoe lang zij daarover doet bepaalt zij grotendeels zelf. Voor het bewaken van de kwaliteit van het MER zal de provincie ook tussentijds met de initiatiefnemer overleggen.

De heer Klerks raadt degenen die willen inspreken aan goed kennis te nemen van het initiatief van Rijkswaterstaat voor de Hemelrijkse Waard en de startnotitie zoals die nu is gepubliceerd. Naar aanleiding daarvan kunnen degenen die dat willen, aangeven welke relevante te onderzoeken (milieu)aspecten en alternatieven er volgens hen nog ontbreken in de startnotitie en aanvullend daarop volgens hen dienen te worden onderzocht.

Schriftelijke reacties kunnen tot en met 1 september 2006 worden ingediend bij:

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant

t.a.v. de heer R. Klerks

Postbus 90151

5200 MC 's-Hertogenbosch

Presentaties over het initiatief herinrichting Hemelrijkse Waard

De heer Folkert Post, Hoofdingenieur-Directeur van Rijkswaterstaat Limburg, legt uit waarom hier in Brabant juist Rijkswaterstaat Limburg initiatiefnemer is van dit herinrichtingsproject. Daarvoor blikt hij terug naar het ontstaan van Rijkswaterstaat zo'n 200 jaar geleden, toen Nederland nog onder Frans bewind stond. Rijkswaterstaat kreeg als centraal gezag de taak om de rivieren te bewaken en beheren. Ook is er toen gekozen

om de grenzen van de beheersgebieden van de rivieren daar te leggen waar de invloed van het getij merkbaar is. Dit betekent dat de dienst Limburg en niet Brabant de rivier beheert tot daar waar het getij ophoudt. Dit is ongeveer bij Hedel en vanaf de Noordzee tot Hedel is de dienst Zuid-Holland verantwoordelijk voor het beheer. Daarom is Rijkswaterstaat Limburg initiatiefnemer van het project Hemelrijkse Waard. Uiteraard doet zij dat niet alleen maar in nauwe samenwerking met de provincie Noord-Brabant, Dienst Landelijk Gebied, gemeente Lith, Waterschap Aa en Maas, landinrichtingscommissie Fort St. Andries en Vereniging Natuurmonumenten. De heer Post laat weten dat ook samen met deze partijen de startnotitie is opgesteld. Rijkswaterstaat Limburg is eindverantwoordelijk in deze procedure en dient dan ook formeel de startnotitie in. Vandaag de dag zijn de hoofdtaken van Rijkswaterstaat bereikbaarheid, droge voeten en gezonde watersystemen. Voor deze laatste twee doelen is nu het project Hemelrijkse Waard opgestart. Daarbij zet zij met de herinrichting van het gebied voornamelijk in op het verbeteren van de veiligheid tegen overstromen en het ontwikkelen van natuur. Dit laatste is weer bedoeld om de kwaliteit van het watersysteem te bevorderen. De heer Post onderstreept dat Rijkswaterstaat hier landelijk beleid uitvoert dat alle partijen met elkaar hebben vastgesteld met betrekking tot de inrichting van het rivierengebied in het algemeen en de Hemelrijkse Waard in het bijzonder. Voor dit gebied betekent het dat de landbouw gaat verdwijnen en er meer ruimte komt voor natuur en veiligheid. Hoe het gebied eruit komt te zien staat nog niet vast. De betrokken partijen hebben hier wel ideeën over en er zijn wel verschillende varianten bedacht, maar het is nu juist deze m.e.r.-procedure die duidelijkheid moet scheppen over welke varianten voor de herinrichting het beste scoren. Daarbij benadrukt hij dat er ook veel waarde wordt gehecht aan de inbreng van de omwonenden en andere betrokkenen in deze regio. Uit die inbreng kunnen immers nieuwe ideeën naar voren komen die worden gebruikt bij de herinrichtingsplannen. Volgens komen alle partijen samen met een concreet herinrichtingsplan voor de Hemelrijkse Waard. Daarna wordt de vergunningsaanvraag samen met het MER ingediend om straks het project te kunnen gaan uitvoeren. Op dit moment bevindt het proces zich in de fase waarin de richtlijnen worden bepaald met betrekking tot de onderwerpen die Rijkswaterstaat (de initiatiefnemer) in de MER dient te onderzoeken. Hij benadrukt nog eens dat Rijkswaterstaat er veel belang aan hecht dat ook de bewoners van deze regio hun inbreng geven over die herinrichting. Zij zijn immers degenen die hier leven en het gebied dagelijks beleven.

Mevrouw Marjolijn Ransijn van Rijkswater Limburg en projectleider van het herinrichtingsproject Hemelrijkse Waard laat in haar presentatie de volgende onderwerpen de revue passeren:

- Waarom het project Hemelrijkse Waard;
- Hemelrijkse Waard in het grote geheel;
- Wat ging vooraf aan de Startnotitie?;
- Startnotitie en MER;
- Hemelrijkse Waard en de omgeving;
- De pilot van Natuurmonumenten.

Het project Hemelrijkse Waard komt voort uit het landelijk beleid om in Nederland meer natuur te realiseren. Daarbij zijn alle grote rivieren aangewezen als een onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De ministeries van Verkeer en Waterstaat en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit hebben daarom een nadere uitwerking rivierengebied (NURG-overeenkomst) opgesteld. Hierin is afgesproken dat er een aantal hectare natuur langs de rivieren wordt gerealiseerd. Na de overstromingen van 1993 en 1995 in het rivierengebied is afgesproken dat bij deze projecten ook aan de veiligheid wordt gewerkt. Voor de Hemelrijkse Waard betekent dit dat de herinrichting is bedoeld om de veiligheid van het gebied te verbeteren tegen overstromingen en natuur te ontwikkelen. Daarnaast wordt er waar mogelijk gewerkt aan extensieve recreatie en het behouden en/of herstellen van aardkundige waarden. Verder maakt de Hemelrijkse Waard onderdeel uit van de landinrichting Sint Andries, een strategische groenproject. In het natuurgebiedsplan van de provincie Noord-Brabant is het aangewezen als een gebied waarin een begeleid natuurlijke eenheid moet ontstaan. Het bestemmingsplan voorziet al in de toekomstige functie.

Het project Hemelrijkse Waard staat niet op zichzelf. Ook elders langs de Grote Rivieren worden vergelijkbare projecten uitgevoerd om veiligheid en natuur te realiseren. Verder past het project binnen de Integrale Verkenning Maas. Mevrouw Ransijn laat weten dat naast Rijkswaterstaat en LNV ook de Vereniging Natuurmonumenten en andere organisaties actief zijn in het ontwikkelen van natuur langs de Nederlandse rivieren. Zij geeft vervolgens de werkwijze aan die Rijkswaterstaat hanteert bij dit project. Allereerst heeft er in 2004 en 2005 een verkenning van het gebied plaatsgevonden. Nu is met het indienen van de startnotitie gestart met de planfase die zal doorlopen tot in 2007. Daarna wordt indien alles volgens planning verloopt in 2008 gestart met de realisatiefase (uitvoering) van het project. Het is de bedoeling dat deze fase is afgerond in 2012. In de verkenningfase is de huidige situatie qua natuur en veiligheid verkend. Er is geconstateerd dat de huidige natuurwaarden laag zijn en dat de veiligheid op dit moment voldoet aan de wettelijke normen. Ook is er tijdens de verkenning gezocht naar oplossingsrichtingen. Samen met de belanghebbende partijen en de omwonenden van het gebied zijn diverse werksessies georganiseerd. Dit heeft geleid tot 10 oplossingsrichtingen, die ook zijn beoordeeld op verschillende aspecten. Vier daarvan zijn opgenomen in de brochure *'Hemelrijkse Waard, de verkenning uitgewerkt'*. Deze verkenning is voorgelegd aan de staatssecretaris van Rijkswaterstaat en die heeft besloten dat er een vervolg kan worden gegeven aan de planstudie Hemelrijkse Waard omdat er daadwerkelijk meerdere kansen liggen om de veiligheid en natuur in het gebied te verbeteren.

Mevrouw Ransijn geeft aan wat straks het resultaat is van de planstudiefase. Een uitgewerkte milieueffectrapportage, inclusief een inrichtingsplan voor de Hemelrijkse Waard en een vergunningaanvraag in het kader van de Ontgrondingenwet. Het concrete doel van het inrichtingsplan is een minimale waterstandsverlaging van 4 cm en een 'begeleid natuurlijke eenheid', zoals omschreven in het natuurgebiedsplan van de provincie. Uit rivierkundige berekeningen is gebleken dat er in de Hemelrijkse Waard een waterstandsverlaging van 4 cm kan worden gehaald en dat dit een gunstige doorwerking heeft tot zo'n 20 kilometer bovenstrooms. Zij legt ook uit waar de 'begeleid natuurlijke

eenheid' uit bestaat. Dit is een combinatie van een gedeelte open water, van een deel laagbegroeid land en een deel hoogbegroeid land. Denk daarbij aan onder andere een rivier en nevengeul, moeras, struweel en oobos. De Hemelrijkse Waard leent zich uitstekend voor oobos in het stroomluwe gedeelte zonder dat daardoor de veiligheid wordt aangetast en voor moerasontwikkeling.

In de startnotitie is het speelveld aangegeven hoe de concrete inrichtingsvariant van het gebied er moet komen uit te zien. Hiervoor zijn in de startnotitie vier oplossingsrichtingen beschreven, die de basis vormen voor het ontwikkelen van de alternatieven die in de MER moeten worden uitgewerkt. Daaruit blijkt dat aan de oevers de begroeiing tenminste laag moet blijven, vanwege de veiligheid. In andere delen van de waard, zoals in de driehoek, zou wel hogere begroeiing kunnen ontstaan. De uit te werken alternatieven worden straks in de MER in ieder geval beoordeeld op de volgende aspecten, te weten: veiligheid, natuur en landschap, bodem, water, woon-, werk en leefomgeving, milieuhygiëne en financiën. Ook mevrouw Ransijn vindt de inbreng vanuit de omgeving in dit proces belangrijk. Wel is het bij de uiteindelijke keuze vrijwel onmogelijk om tot een alternatief te komen dat naar ieders wens is. In de verkenningfase ervaarde zij dat als; zoveel mensen, zoveel wensen. Belangrijke aspecten die veelvuldig in het voortraject aan de orde kwamen waren de toegankelijkheid van het gebied, de veiligheidsdoelstellingen (zoveel mogelijk buitendijks proberen te realiseren), recreatie, beheer en onderhoud van het gebied, behoud van het uitzicht zoals het nu is, etc. Met de wensen van de omwonenden wil Rijkswaterstaat uiteraard rekening houden, mits zij passen binnen de doelstellingen van het project. Daarom wil zij ook in de planfase de inbreng vanuit de omgeving meenemen. Zij zal de bewoners zo veel mogelijk betrekken bij het ontwikkelen van de alternatieven, het beoordelen van de alternatieven en het opstellen van het inrichtingsplan. Rijkswaterstaat zal hen inlichten over het besluit met betrekking tot de variantkeuze en het uiteindelijke projectbesluit.

Voor wat betreft de communicatie met de omgeving laat mevrouw Ransijn weten, dat Rijkswaterstaat gebruik maakt van de Maasbode, de website www.lith.nl en persoonlijke uitnodigingen.

Vervolgens stipt zij nog even de planning voor de planstudie (de MER) aan. De startnotitie ligt van 3 juli t/m 1 september ter inzage met deze bijeenkomst als inspraakavond. Eind september worden de adviesrichtlijnen door de commissie MER aangedragen, zodat daarna de richtlijnen kunnen worden vastgesteld. Het 2de kwartaal van 2007 zal een variantkeuze worden gemaakt en streeft men er naar in het 3de kwartaal van 2007 een uitgewerkt inrichtingsplan af te hebben waarover het projectbesluit kan worden genomen. Tot slot wordt eind 2007 het definitieve MER aan het bevoegd gezag voorgelegd.

Mevrouw Ransijn besluit te vermelden dat er naast deze m.e.r.-procedure ook nog een pilot is gestart door Vereniging Natuurmonumenten op eigen grond van Natuurmonumenten in de Hemelrijkse Waard. Over het initiatief van Natuurmonumenten vindt er goede afstemming plaats binnen de projectgroep Hemelrijkse Waard. Natuurmonumenten heeft ook zitting in deze projectgroep. Voor de pilot zijn inmiddels de vergunningen voor de uitvoer aangevraagd en bijna alle

vergunningen zijn verleend. Indien alle vergunningen binnenkort zijn verleend, zal de uitvoering van de pilot nog eind dit jaar van start gaan.

Vragen over m.e.r.-procedure en het herinrichtingsproject van de Hemelrijkse Waard

De heer Nico van Casteren, voorzitter van de ZLTO, afdeling Lith wil graag weten wat nu de urgentie is van de gestelde doelen veiligheid en natuurontwikkeling. Hij heeft namelijk begrepen dat de hoofddoelstelling nu vooral natuurontwikkeling is en op de langere termijn pas een verbetering van de bescherming tegen hoogwater wordt nagestreefd. Verder vindt hij de in de startnotitie genoemde hoeveelheid te vergraven grond en de variatie daarin erg groot. Is dat nu slechts zijn beleving en is dat in werkelijkheid kleiner. Hij vraagt of Rijkswaterstaat hierin wat specifieker kan zijn. Dit heeft immers consequenties voor de uitvoering. De heer Van Casteren mist in de startnotitie hoe het beheer van het gebied eruit gaat zien en wat de consequenties ervan zijn. Daarnaast is hij erg geschrokken van de opmerking van de heer Post van Rijkswaterstaat dat de landbouw in zijn geheel uit het gebied gaat verdwijnen. Hij wil de initiatiefnemer er op wijzen dat de landbouw een zeer diverse bedrijfstak is, die op veel gebieden deskundig is. Hij vraagt of hij deze uitspraak met enige nuance moet vertalen of dat de uitspraak toch zo stellig is als uitgesproken. Indien dit laatste het geval is dan zal de bijdrage van de ZLTO in het vervolg van het project tot een minimum worden beperkt.

Marjolijn Ransijn licht toe dat het project is opgezet vanuit de natuurdoelstelling die aansluit bij de Ecologische Hoofdstructuur. Na de overstromingen van 1993 en 1995 is de veiligheid als een belangrijke doelstelling daarbij gekomen. De veiligheidsdoelstelling is wel opgenomen als tweede doelstelling voor dit project, maar is net zo belangrijk als de natuurdoelstelling. Alle andere NURG-projecten hebben ook die dubbele doelstelling en ook daarbinnen is geen prioritaire doelstelling gesteld. De dijken rondom de Hemelrijkse Waard voldoen aan de wettelijke veiligheidsnormen, maar de toekomstige verwachtingen zijn dat het klimaat gaat veranderen zullen er grotere afvoeren van water plaats gaan vinden. Daarom wil Rijkswaterstaat voor de Hemelrijkse Waard alvast anticiperen op die toekomstige verwachtingen en voorzien in een extra waterstandsverlaging die voor de toekomstige veiligheid noodzakelijk is.

De heer Van Casteren vraagt of Rijkswaterstaat wat nauwkeuriger kan aangeven welke afvoer in kuubs per seconde er is gerealiseerd als de Hemelrijkse Waard straks klaar is. Dit kan **mevrouw Ransijn** nu niet aangeven. Wel kan zij garanderen dat er een 4 cm waterstandsverlaging wordt verwezenlijkt die zorgt voor een grotere afvoer van het water. Een collega van mevrouw Ransijn in de zaal voegt eraan toe dat er vele projecten langs de Maas in uitvoering zijn die elkaar daarin beïnvloeden. Hiermee wil hij aangeven dat het wel is te berekenen, maar dat die berekening constant verandert door nieuwe ingrepen.

De heer Megens van de gemeente Maas en Waal wil graag weten of de winst aangaande de waterafvoer die bovenstrooms wordt geboekt niet wordt afgewenteld op het gebied benedenstrooms.

Mevrouw Ransijn geeft aan dat als randvoorwaarde bij dit project is gesteld dat er geen negatieve gevolgen mogen plaatsvinden voor de waterstand in het gebied benedenstrooms.

Over de hoeveelheid te vergraven grond laat **mevrouw Ransijn** de heer Van Casteren weten dat op dit moment nog niet duidelijk is hoe het gebied eruit komt te zien en hoeveel grond daarbij afgegraven gaat worden. Hiervoor wordt nu onder meer de MER-studie uitgevoerd en het inrichtingsplan opgesteld. Pas als de inrichtingsvariant is bepaald zal bekend zijn hoeveel grond er vergraven gaat worden en vrij zal komen.

Voor wat het beheer van het gebied betreft geeft **mevrouw Ransijn** aan dat Rijkswaterstaat de uitvoerende partij is, maar het beheer zal worden uitgevoerd door Natuurmonumenten. Hoe het uiteindelijke beheer eruit gaat zien zal in nauw overleg met alle belanghebbende partijen worden bepaald en zal ook weer afhangen van de inrichting van het gebied. Zo zal een moeras anders beheerd worden dan een ooibos of een bloemrijk grasland.

Folkert Post van Rijkswaterstaat legt uit dat de productielandbouw uit de Hemelrijkse Waard gaat verdwijnen. Of de agrariërs die nu actief zijn in het gebied daar nog een rol kunnen spelen in het beheer, zal Natuurmonumenten met die agrariërs moeten bespreken.

De heer Van Geffen, omwonende van de Hemelrijkse Waard, vertegenwoordigt een groep van 30 omwonenden. Hij benadrukt dat alle omwonenden voorstander zijn en blijven van lage begroeiing. Ook in de verkenningfase hebben zij dat aangegeven en ook hebben zij van het waterschap begrepen dat er vanwege de veiligheid zo min mogelijk bomen in de uiterwaarden mogen komen. Tot zijn verbazing constateert de heer Van Geffen dat er in de gepresenteerde varianten in de startnotitie zoveel hoge begroeiing is aangegeven. Hij vraagt zich af wat dit betekent voor de veiligheid van het gebied. Daarnaast wil hij weten wat de relatie is van het project met de stuw bij Lith en of dat consequenties heeft voor de veiligheid. Verder is hij van mening dat de ingrepen in de Hemelrijkse Waard niet zonder gevaar zijn voor het gebied benedenstrooms. Ook wil hij graag weten wat de relatie is tussen het pilotproject van Natuurmonumenten en dat van Rijkswaterstaat. Is het pilotproject ook opgenomen in de begroting van het project de Hemelrijkse Waard. Tot slot laat hij weten dat de omwonenden wel van mening zijn dat er nu sprake is van natuur in de waard en zij willen dat graag zo houden.

Mevrouw Ransijn heeft de pagina's van de startnotitie, met name pagina 31, er even op nageslagen en constateert dat vooral in variant 4 slechts 11% van de totale oppervlakte hoge begroeiing is, maar het overgrote deel open water en laag-begroeid land. Deze variant geeft dan ook goede mogelijkheden om te beoordelen of er straks voor een variant kan worden gekozen met overwegend lage begroeiing. Verder laat zij weten dat er binnen de vele wensen en grote inbreng een keuze moet worden gemaakt waarbij niet ieders inbreng kan worden gehonoreerd. De hoofddoelen verbetering van de veiligheid en natuurontwikkeling komen immers op de eerste plaats. **Voorzitter Jos van der Wijst** vult nog aan dat de lage begroeiing wel degelijk in de bandbreedte van de alternatieven zit en wordt daarmee op die manier rekening gehouden met de inbreng van de omwonenden. Voor wat betreft de relatie met stuw Lith legt mevrouw Ransijn uit dat normaal gesproken de stuw bij hoogwater al het water tegenhoudt, maar bij extreme hoogwaterstanden

(3800 kuub/sec) zijn alle stuwen in de grote rivieren gestreken, waardoor de doorstroom zo groot mogelijk wordt gemaakt. Door deze afspraken zorgt de stuw Lith dan ook niet voor een opstuwende werking.

Mevrouw Ransijn laat weten dat Natuurmonumenten zelfstandig aan de pilot werkt. De vereniging neemt wel zitting in de projectgroep, daarbinnen vindt ook afstemming plaats met de pilot en worden ook gezamenlijk beslissingen genomen. De financiering van het pilotproject gebeurt in zijn geheel door Natuurmonumenten.

Belinda van Donzel, omwonende van het gebied, wil graag weten tot wanneer de omwonenden de mogelijkheid hebben om in te spreken. Daarnaast vraagt zij wat in de startnotitie en in de presentatie van mevrouw Ransijn bedoeld wordt met extensieve recreatie.

De heer Klerks van de provincie Noord-Brabant geeft aan dat er twee formele inspraakmomenten zijn, te weten: nu tot 1 september, de inspraak op de startnotitie en straks wanneer het MER is afgerond naar verwachting eind 2007. Verder streeft Rijkswaterstaat er ook tijdens het proces naar via allerlei werksessies de mening te peilen van de omwonenden en wil hen zo goed mogelijk bij het proces betrekken. **Mevrouw Ransijn** voegt daar nog aan toe dat Rijkswaterstaat voor dit project ook een adressenbestand bijhoudt van iedereen die nauw betrokken wil blijven en regelmatig op de hoogte wil worden gesteld. Zij stelt alle aanwezigen in de gelegenheid zich hiervoor op te geven en verwijst naar de uitgedeelde blauwe formulieren.

Voorzitter Van der Wijst benadrukt nog eens dat deze inspraakperiode er vooral op is gericht reacties en zienswijzen te geven over de inrichtingsvarianten, aan te geven welke relevante te onderzoeken (milieu)aspecten er volgens hen nog ontbreken in de startnotitie en aanvullend daarop volgens hen dienen te worden onderzocht.

Mevrouw Ransijn legt uit dat zij met extensieve recreatie bedoeld de vormen van recreatie die passen binnen de natuur die in het gebied ontwikkeld gaat worden. Denk daarbij aan fietsen, wandelen, kanoën, e.d., maar zeker niet de gemotoriseerde vormen van recreatie, zoals jetskiën, speedboten, waterskien, scooters, motorcross, etc.

De heer René Megens, ambtenaar bij de gemeente Maas en Waal, verwijst naar paragraaf 2.2. van de startnotitie. Hij mist daar het instandhouden van de veerverbinding Alphen-Ooijen, ook tijdens de uitvoering van het project. Hij zou die graag als harde randvoorwaarde in het project mee te nemen.

Mevrouw Ransijn laat weten dat het al dan niet sluiten van de veerverbinding Alphen-Ooijen niet ter discussie staat en ook valt buiten het project. Met andere woorden het veer blijft gewoon in de vaart. Zij vindt het een goede suggestie van de heer Megens in het project mee te nemen dat voor de veerdienst ook tijdens de uitvoering een onbelemmerde doorvaart behouden moet blijven. Daarnaast zal het veer ook via land bereikbaar blijven.

De heer Van Geffen heeft begrepen dat er in het tweede kwartaal van 2007 een tweede keuzevariant aan de staatssecretaris wordt voorgelegd. Hij vraagt zich af of voorafgaand hieraan nog een inspraakmogelijkheid is.

Mevrouw Ransijn geeft aan dat de formele m.e.r.-procedure daarvoor geen extra inspraakmogelijkheid biedt. Wel wil Rijkswaterstaat voorafgaand aan die keuze, bij het opstellen van de alternatieven en het beoordelen van de alternatieven weer gebruik willen maken van de inbreng, kennis en kunde van de omwonenden van het gebied.

Verder heeft **de heer Van Geffen** begrepen dat de gemeente Lith grond in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) heeft verkocht aan een particulier. Hoe kan dat terwijl met name de oevers en uiterwaarden binnen de EHS bijzonder gerespecteerd moeten worden. Hij vraagt of die particulier straks gewoon kan doen en laten wat hij wil op dat stuk grond.

De heer **Han Voorhuis van de gemeente Lith** legt uit dat het bestemmingsplan bepaalt wat daar wel en niet kan. Dit stuk grond is inderdaad bestemd als EHS. Met andere woorden de betreffende particulier kan daar alleen iets ondernemen wanneer vanuit de Rijksoverheid wordt bepaald om de bestemming EHS van die grond af te halen. Dat dit gebeurt, is erg onwaarschijnlijk. **Mevrouw Ransijn** voegt hier nog aan toe dat het hier gaat om een buitendijks perceel. Wanneer de eigenaar hier iets wil bouwen, moet hij bij Rijkswaterstaat een WBR-vergunning aanvragen. **Voorzitter Van der Wijst** laat nog weten dat ook de provincie verantwoordelijk is binnen het gebied in het kader van de groene hoofdstructuur. Ook in het streekplan en reconstructieplan heeft dit stuk grond dezelfde bestemming.

- PAUZE -

INGEBRACHTE ZIENSWIJZEN

Voorzitter de heer Van der Wijst stelt vast dat er drie aanwezigen van de gelegenheid gebruik maken een mondelinge zienswijze in te brengen. Dit zijn:

- 1. De heer Nico van Casteren namens de ZLTO, afdeling Lith**
- 2. De heer Gerard van Geffen, omwonende van de Hemelrijkse Waard**
- 3. Mevrouw Belinda van Donzel, omwonende van de Hemelrijkse Waard**

Zienswijze 1

De heer Van Casteren, ZLTO-afdeling Lith laat weten ook nog een schriftelijke inspraakreactie in te dienen. Hij pleit er allereerst voor dat alle grondeigenaren en/of pachters die nu nog werkzaam zijn in het projectgebied in alle fasen van de herinrichting van de Hemelrijkse Waard hun agrarische bedrijfsvoering zo goed mogelijk moeten kunnen blijven doen. En dat de gebruiksmogelijkheden gewaarborgd blijven. Hij vraagt met klem of de provincie als bevoegd gezag hier ook op wil toezien. Hij geeft als voorbeeld dat bij ontgravingen het stuifzand geen hinder of schade mag geven aan de omliggende percelen waar op dat moment gewassen worden geteeld.

Daarnaast verbaasd het de heer Van Casteren dat de grote eenstemmigheid onder de bewoners en deskundigen met betrekking tot de herinrichting van de Hemelse Waard tijdens de verkenningsfase niet is terug te vinden in de startnotitie. Dus de grootste gemeene deler van de oplossingsrichtingen, die zowel zijn aangedragen door de bewoners

als deskundigen en die op vele onderdelen ook naadloos op elkaar aansluiten, ontbreekt volgens hem in de startnotitie.

Hij vindt dat wanneer mensen om hun inbreng wordt gevraagd, die inbreng serieus moet worden genomen en hier ook daadwerkelijk wat mee moet worden gedaan. Hij pleit ervoor om meer van de oplossingsrichtingen uit de verkenningfase terug te laten komen in het MER. Het gaat dan met name om aspecten als de openheid, toegankelijkheid van het gebied (*o.a. graslanden waar wandelaars kunnen lopen*), extensieve recreatie en de plezier- en zeilvaart. Eenstemmigheid hierover is terug te vinden in de vier varianten die de bewoners in de verkenningfase hebben aangedragen en oplossingsrichting 1 van de deskundigen die daar naadloos op aansluit.

Verder verzoekt hij in het MER meer aandacht te besteden aan de sociaal-economische aspecten, dan nu op voorhand in de startnotitie zijn aangegeven. Ook de veiligheid van het gebied zowel tijdens de inrichting als daarna moet gegarandeerd worden. Dit kan alleen als er een goed beheer wordt gevoerd en voldoende toezicht wordt gehouden.

Inrichting en beheer mogen dan ook niet los van elkaar worden beoordeeld. Deze aspecten samen met de veiligheid wil hij ook graag in het MER onderzocht zien.

De heer Van Casteren heeft begrepen dat de m.e.r-commissie nu niet zo onder de indruk was van de natuurwaarden van het gebied zoals het er nu ligt. Hij wil echter benadrukken dat de Hemelrijkse Waard jaarlijks veel bijzondere wintergasten heeft en in het voorjaar vele weidevogels. Dat de commissie net op een moment de waard heeft bezocht waarop de meest bijzondere flora en fauna niet te aanschouwen zijn, vindt hij een omissie van de commissie. Hij vraagt dan ook de huidige natuurwaarden van de Hemelrijkse Waard mee te nemen in de beoordeling. Hij heeft ook begrepen dat de MER-commissieleden niet zo gecharmeerd zijn van de maïs die nu in de waard wordt geteeld. In het verleden was dit niet zo. Toen was er wel een gekleurd palet aan landbouwgewassen te zien, maar sinds de toenemende invloed op het gebied van Natuurmonumenten wordt er steeds meer maïs geteeld in de waard. Hij benadrukt dat de natuurorganisatie sinds de laatste jaren de grootste maïsteler is van de gemeente Lith.

Zienswijze 2:

De heer Gerard van Geffen, omwonende van de Hemelrijkse Waard laat weten ook in te spreken namens ongeveer 30 andere omwonenden van het gebied. Zij vinden het ontzettend belangrijk dat bij de uitwerking van de herinrichting van de Hemelrijkse Waard de begroeiing laag blijft en het gebied open. Dit hebben zij ook al bepleit en aangegeven in de verkenningfase.

De heer Van Geffen vraagt zich af hoe zwaar de inbreng in dit proces weegt van de omwonenden. Hij verzoekt de aangedragen oplossingsrichtingen door de bewoners uit de verkenningfase in het MER mee te nemen en vooral te onderzoeken wat de consequenties en effecten zijn van een open gebied met lage begroeiing ten opzichte van de andere varianten. Verder laat hij weten dat de omwonenden geen voorstanders zijn van Ooibossen en een wildgroei aan boomsoorten. Volgens hen is dit minder goed te beheren en te onderhouden. Bovendien is er ook minder toezicht te houden op wat er zoal in het gebied gebeurt. Het gebied moet immers toegankelijk zijn voor mensen. Bij een open landschap is het beheer, onderhoud en toezicht makkelijker te realiseren en

hoogstwaarschijnlijk ook goedkoper. Bij een open landschap kunnen ook de omwonenden hun steentje bijdragen aan het toezicht op het gebied.

Zienswijze 3:

Mevrouw Belinda van Donzel is omwonende van de Hemelrijkse Waard. Zij sluit zich aan bij de standpunten van de twee vorige insprekers en benadrukt dat ook zij het uitzicht en de openheid van het gebied gehandhaafd wil zien. Zij is geen voorstander van hoge beplanting en wil graag die openheid en lage begroeiing in het MER zien uitgewerkt. Als tweede pleit zij ervoor dat het onderhoud en beheer van het gebied goed geregeld wordt en wil zij in het MER zien uitgewerkt wat dit betekent voor de verschillende varianten. Daarnaast pleit zij voor een beperkte toegankelijk van het gebied, bijvoorbeeld alleen voor wandelaars en fietsers. Ook dit punt wil zij graag in het MER zien uitgewerkt.

SLUITING

Voorzitter Jos van der Wijst sluit het formele inspraakgedeelte. Vervolgens bedankt hij de inleiders voor hun presentaties en uitleg en alle aanwezigen voor hun komst en inbreng. Tot slot wenst hij iedereen wel thuis en sluit daarmee deze informatie- en inspraakbijeenkomst over de startnotitie m.e.r.-procedure herinrichting Hemelrijkse Waard.